

QANUNSUZ MIQRASIYA PROBLEMLƏRİ: İNSAN ALVERİ ASPEKTİ

NƏZRİN KƏRİMLİ¹

Annotasiya

Qlobal miqyasda qeyri-qanuni miqrasiya, bir çox ölkələrin qarşılaşdığı mürəkkəb problemlərdən biridir. Bu fenomen iqtisadi, siyasi və humanitar amillərdən qaynaqlanaraq, dövlətlərin idarə etməkdə çətinlik çəkdiyi ciddi məsələlərə yol açır. Qeyri-qanuni miqrasiya, yalnız miqrantların öz həyatlarına deyil, həmçinin onların yerləşdiyi cəmiyyətlərə də sosial, iqtisadi və hüquqi məsələlər doğurur. Bu miqrantlar çox vaxt işsizlik, təhsil çatışmazlığı və sosial təcrid kimi problemlərlə üzləşirlər, bu da onların cəmiyyətə inteqrasiyasını daha da çətinləşdirir. Bununla yanaşı, qeyri-qanuni miqrasiya, insan alveri kimi ən təhlükəli və qaranlıq cinayətlərdən birinin inkişaf etməsinə imkan yaradır. İnsan alveri miqrantların zəif vəziyyətindən sui-istifadə edən cinayətkarlar tərəfindən həyata keçirilən və global təhlükəsizlik, insan hüquqları və iqtisadi sabitliyə ciddi təhdid olan bir fenomendir. İnsan alverçiləri, əsasən, qanunsuz miqrantların qeyri-rəsmi vəziyyətindən, onların hüquqi yardıma və sosial dəstəyə məhdud çıxışından faydalanır. Bu məqalə, qeyri-qanuni miqrasiya və insan alveri arasındakı sıx əlaqəni tədqiq edərək, bu iki problemin qarşısının alınması üçün dövlətlər və beynəlxalq ictimaiyyət tərəfindən görülə biləcək tədbirləri müzakirə edəcəkdir.

Açar sözlər: qanunsuz, miqrasiya, insan alveri, insan qaçaqmalçılığı, səbəbli əlaqə, sui-istifadə, preventiv, tədbir.

I. Giriş

Qeyri-qanuni miqrasiya mühüm humanitar, sosial və iqtisadi nəticələri olan mürəkkəb global problemdir. Bu kontekstdə ən ciddi problemlərdən biri insan alveri, daha yaxşı həyat istəyən həssas insanları istismar edən müasir köləliyin bir növüdür. Yoxsulluq, silahlı münaqişələr, siyasi qeyri-sabitlik və öz ölkələrində imkanların olmaması kimi amillərin təsiri altında bir çox miqrant təhlükəsizlik və rifah axtarışında qeyri-qanuni yollara müraciət edir. Qanuni miqrasiya variantları olmadıqda, miqrantlar insan alverçilərinə qarşı həssas olurlar, insan alverçiləri onlara təhlükəsiz keçid və məşğulluq vəd edir, lakin nəticədə onları məcburi əməyə, cinsi istismara və ya məişət qulluğuna məruz qoyurlar. Bu istismar təkcə insan hüquqlarının ciddi şəkildə pozulması deyil, həm də davamlı inkişaf və sosial tərəqqi üçün əsaslı maneədir. İnsan alveri ilə məşğul olan qeyri-qanuni şəbəkələr geniş yayılmış və mütəşəkkildir, insan alverçiləri miqrantların çarəsizliyindən istifadə edir və çox vaxt onların daşınması üçün hədsiz yüksək ödənişlər alırlar. Ödəniş edə bilməyən miqrantlar tez-tez borc əsarətinə məcbur edilir və onları istismar dövrlərində tələyə salırlar. İnsan alverinin həm də dərin sosial nəticələri var, çünki qurbanlar onların uzunmüddətli rifahına və cəmiyyətə inteqrasiyasına təsir edən fiziki və psixoloji zərərlərə məruz qalırlar. Vəziyyət qeyri-qanuni miqrasiya və insan alverinin gizli xarakteri ilə daha da mürəkkəbləşir və bu, hüquq-mühafizə orqanlarının effektiv müdaxiləsini çətinləşdirir. Qeyri-qanuni miqrasiya çərçivəsində insan alverinin həlli beynəlxalq əməkdaşlığı, daha sərt sərhəd nəzarətini və qurbanlara hərtərəfli dəstəyi əhatə edən çoxşaxəli yanaşma tələb edir. Yalnız sərhəd təhlükəsizliyinə diqqət yetirən siyasətlər insan alverçilərini alternativ, daha təhlükəli yollar axtarmağa sövq edər və miqrantları daha çox təhlükə altına qoya bilər. Buna görə də, qanuni miqrasiya yollarını, mənbə ölkələrində gücləndirilmiş sosial dəstəyi və insan alverçilərini təqib etmək üçün möhkəm hüquqi bazaları özündə birləşdirən balanslaşdırılmış strategiya vacibdir. Daha təhlükəsiz miqrasiya variantlarını təşviq etməklə və global əməkdaşlığı təşviq etməklə, dövlətlər qeyri-qanuni miqrasiya ilə bağlı riskləri azalda və insan alverinin yayılmasını azalda bilər.

Tədqiqat metodları: Tədqiqat işində təhlil, sintez, tarixi və müqayisəli üsullardan istifadə edilmişdir. İşin elmi nəticələrinə nail olmaq üçün sistemli, proses, resurs və effektiv yanaşmalardan istifadə olunmuşdur.

---

¹ Tələbə / Naxçıvan Dövlət Universiteti / email: nazrin_karimli@mail.ru

II. Qanunsuz miqrasiya

Qanunsuz miqrasiya, qanunların pozulması ilə xarici ölkəyə köçmək və ya həmin ölkədə icazəsiz qalmaqla əlaqəli prosesdir. Bu, yalnız qanuni vasitələrdən, məsələn, viza və ya digər müvafiq icazələrdən istifadə edilmədikdə qanunsuz sayılır. Qanunsuz miqrasiyanın müxtəlif formaları mövcuddur: miqrantlar icazəsiz ölkəyə daxil ola, vizalarının müddəti bitdikdən sonra qeyri-qanuni qalmağa davam edə və ya saxta sənədlərdən istifadə edə bilərlər. Bu fenomen global səviyyədə ciddi bir narahatlıq doğurur və bir çox ölkə həm mənşə, həm tranzit, həm də təyinat nöqtəsi kimi ondan təsirlənir. Mənfəət əldə etmək məqsədilə cinayətkar şəbəkələr, miqrantları sərhədləri gizli keçirməklə istismar edirlər.

Qanunsuz miqrasiyanın səbəblərinə aiddir:

1. İqtisadi amillər: Yoxsulluq, işsizlik və iqtisadi vəziyyətin pis olması insanları daha yaxşı həyat şəraiti axtarmağa sövq edir.
2. Siyasi amillər: Müharibə, vətəndaş qarşıdurmaları, repressiv rejimlər və zorakılıqlar.
3. Təhlükəsizlik amilləri: Qorxu, zorakılıq, terror və ya təqiblərdən qaçmaq arzusu.
4. Ailəvi birləşmə: Qohumların və yaxın ailə üzvlərinin yaşadığı ölkələrə köçmək istəyi.
5. Ətraf mühit amilləri: İqlim dəyişiklikləri, təbii fəlakətlər və ya ekoloji problemlər miqrantları başqa yerlərə köçməyə məcbur edir.

Eyni zamanda bu cür miqrasiya problemləri daha çox inkişaf etməkdə olan ölkələrdən inkişaf etmiş ölkələrə olan axınlarla bağlıdır. Miqrantlar, təhsilsizlik, və ya hüquqi status çatışmazlığı səbəbindən tez-tez qeyri-qanuni yollarla işləməyə məcbur olurlar. Bu da onları qanunsuz əmək bazarına və istismarçı iş şəraitinə məruz qoyur.

III. İnsan alveri

İnsan alveri- insanların qazanc əldə etmək məqsədi ilə zorla, saxtakarlıq və ya aldatma yolu ilə satın alınması, köçürülməsi, saxlanması və ya digər məqsədlə bağlı olan qlobal cinayətdir. Bu cinayətin qurbanı bütün cinsdən, yaşdan və mənşədən olan insanlar ola bilər. İnsan qaçaqmalçılığı və alveri qanunlarda aydın şəkildə təsvir olunsada, real həyatda bu cinayətlərin müəyyən edilməsi və fərqləndirilməsi çox vaxt çətinlik yaradır. İnsan ticarəti çox vaxt genişmiqyaslı miqrasiya kontekstində baş verdiyindən sui-istifadə üçün çoxsaylı imkanlar mövcuddur [7].

İnsan ticarəti ilə mübarizədə effektiv tədbirlər müxtəlif əsas sahələri əhatə edir:

1. Hüquqi tədbirlər və qanunvericilik: İnsan ticarətinə qarşı güclü qanunların qəbul edilməsi və onların tətbiqi çox önəmlidir. Bu qanunlar ticarət qurbanlarının qorunmasını, cinayətkarların məsuliyyətə cəlb olunmasını və ticarət şəbəkələrinin dağıdılmasını təmin etməlidir.
2. Qurbanların qorunması və rehabilitasiyası: İnsan ticarətinin qurbanlarına sığınacaq, tibbi və psixoloji dəstək, hüquqi yardım və təhsil imkanları təqdim olunmalıdır. Bu, onların normal həyata qayıtmasına kömək edə bilər.
3. Beynəlxalq əməkdaşlıq: İnsan ticarətinin qarşısını almaq və bu cinayətlərlə mübarizə aparmaq üçün dövlətlər arasında əməkdaşlıq vacibdir. Bu əməkdaşlıq məlumat mübadiləsini, sərhədlərdə birgə əməliyyatların aparılmasını və beynəlxalq müqavilələrin həyata keçirilməsini əhatə edir.
4. Maarifləndirmə və təhsil: Risk altında olan qruplar arasında maarifləndirmə kampaniyalarının keçirilməsi və təhsil imkanlarının artırılması vacibdir. Bu, potensial qurbanların məlumatlandırılmasına və risklərdən qaçmalarına kömək edə bilər. Həmçinin insanların təhsil imkanlarının artırılması onların gələcəkdə işlə təmin olunmalarına zəmin yaradacaqdır.
5. İqtisadi tədbirlər: İşsizlik və yoxsulluq insan ticarətinin əsas səbəblərindən biridir. İnsanların iqtisadi vəziyyətini yaxşılaşdırmaq, iş imkanları yaratmaq və sosial müdafiə proqramlarını genişləndirmək insan ticarətinə qarşı mübarizədə vacibdir.
6. Miqrasiya idarəçiliyi: Qanunsuz miqrasiyanı azaltmaq və qanuni miqrasiya yollarını təkmilləşdirmək vacibdir. Təhlükəsiz və nizamlı miqrasiya mexanizmləri bu sahədə mühüm rol oynayır.

İnsan alveri müasir dövrün ən ağır cinayətlərindən biridir və insan hüquqlarına qarşı ciddi pozuntuları əhatə edir. Bu cinayətin müxtəlif formaları mövcuddur ki, bunlara məcburi əmək, cinsi istismar, orqan alveri, məcburi evlilik, uşaqların zorla döyüşçü kimi istifadə olunması və digər buna

bənzər hallar daxildir. Bu formalar arasında məcburi əmək və cinsi istismar ən geniş yayılmış insan alveri növlərindəndir.

Məcburi Əmək

Məcburi əmək insan alverinin ən çox rast gəlinən formalarından biridir. Bu cinayət növü, əsasən, iqtisadi çətinliklərdən əziyyət çəkən, hüquqi və sosial müdafiəsi zəif olan şəxslərə qarşı törədilir. Miqrant işçilər, xüsusilə də sənədsiz və qeyri-qanuni şəraitdə çalışanlar, bu risk qrupuna daxildirlər. Əsasən kənd təsərrüfatı, tikinti, məişət xidmətləri, istehsalat sahələri kimi sektorlarda məcburi əməyə məruz qalırlar. Onlar uzun iş saatlarında, ağır şəraitdə işləməyə məcbur edilir, əmək haqlarından məhrum edilir və tez-tez psixoloji, fiziki zorakılığa məruz qalırlar.

Məcburi əmək halları inkişaf etmiş və ya inkişaf etməkdə olan ölkələrdən asılı olmayaraq, hər yerdə baş verə bilər. Əksər hallarda bu proses insan alverçilərinin qurbanı olan şəxslərin iqtisadi çarəsizliyindən istifadə etməsi ilə başlayır. Qurbanlar iş tapmaq ümidi ilə aldanır, lakin sonradan borc əsarəti, sənədlərinin alınmış əlindən alınması və təhdidlər kimi üsullarla istismar olunur. Beynəlxalq Əmək Təşkilatı (BƏT) və digər qurumlar məcburi əmək hallarını azaltmaq üçün tədbirlər həyata keçirir.

Cinsi İstismar

İnsan alveri qurbanlarının əhəmiyyətli bir hissəsi cinsi istismara məruz qalır. Bu, əsasən qadın və uşaqları əhatə edir, lakin kişilər də bu istismar növünün qurbanı ola bilərlər. İnsan alverçiləri qurbanları aldaraq və ya zorla cinsi xidmətlər göstərməyə məcbur edirlər. Bu proses çox vaxt qadınların iş tapmaq və ya daha yaxşı həyat şəraiti qurmaq ümidi ilə səfər etməsi zamanı başlayır.

Orqan Alveri

İnsan alverinin digər bir dəhşətli forması orqan alveridir. Bu cinayət növündə insanlar orqanlarının qanunsuz şəkildə çıxarılması üçün alverçilər tərəfindən istismar edilir. Bu, əsasən, böyrək, qaraciyər kimi həyati orqanlara yüksək tələbatın olduğu ölkələrdə baş verir. Orqan alveri ilə məşğul olan qruplar qurbanların yoxsulluq və tibbi yardıma çıxışın məhdud olduğu şəraitlərdən sui-istifadə edirlər.

Digər Formalar

Bundan başqa, insan alveri uşaqların məcburi döyüşçü, cinayətkar qrupların aləti kimi istifadə olunması və ya məcburi evliliklərə məcbur edilməsi formasında da baş verir. Bu hallarda qurbanlar xüsusilə həssas qruplardan – yetimlərdən, qaçqınlardan və sosial müdafiədən məhrum olan şəxslərdən seçilir.

IV. İnsan alveri ilə bağlı milli və beynəlxalq müdafiə mexanizmi

İnsan alveri həm milli, həm də transmilli cinayətdir. İnsan ticarəti ilə mübarizə üçün bir sıra beynəlxalq və milli qanunlar, konvensiyalar qəbul edilmişdir. Beynəlxalq müstəvidə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Transmilli Mütəşəkkil Cinayətkarlıq əleyhinə Konvensiyasını (UNTOC) və ona əlavə edilmiş protokolları, İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında konvensiyayı qeyd etmək olar. Milli müdafiə mexanizmi çərçivəsində insan alverinə qarşı mübarizənin gücləndirilməsi məqsədilə bir sıra mühüm qanunvericilik və təşkilati addımlar atılmışdır. Bu istiqamətdə 4 iyun 2004-cü il tarixində Daxili İşlər Nazirliyinin İnsan Alverinə Qarşı Mübarizə Baş İdarəsi yaradılmış və onun əsasnaməsi təsdiq edilmişdir. Daha sonra, 28 iyun 2005-ci ildə İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edilmiş və həmin qanunun tətbiqi barədə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti müvafiq fərman imzalamışdır.

Bu qanunun həyata keçirilməsini təmin etmək üçün 30 dekabr 2005-ci ildə Azərbaycan Respublikasının bəzi qanunvericilik aktlarına əlavələr edilməsi barədə qanun qəbul edilmiş və bu qanunun tətbiqi ilə bağlı əlavə fərman imzalanmışdır.

Bundan əlavə, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti tərəfindən insan alveri qurbanlarının müdafiəsi və reabilitasiyasına yönəlmiş bir sıra qərarlar qəbul edilmişdir:

- İnsan alveri qurbanları üçün xüsusi müəssisələrin yaradılması, maliyyələşdirilməsi, fəaliyyəti, habelə onların fəaliyyətinə nəzarət Qaydaları təsdiq edilmişdir.

- İnsan alveri qurbanlarına kömək Fondu haqqında Əsasnamə qəbul edilmişdir.
- İnsan alveri qurbanları üçün müvəqqəti sığınacaq haqqında Nizamnamə Daxili İşlər Nazirliyinin müvafiq əmri ilə təsdiq edilmişdir.
- İnsan alveri qurbanlarının sosial reabilitasiyasının həyata keçirilməsi Qaydaları Nazirlər Kabinetinin qərarı ilə təsdiq olunmuşdur [8, s. 5].

Bu tədbirlər insan alverinə qarşı mübarizənin hüquqi və təşkilati bazasının təkmilləşdirilməsinə, həmçinin qurbanların müdafiəsi və reabilitasiyası üçün şəraitin yaradılmasına xidmət edir.

Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi insan alveri və onun müxtəlif formalarını cinayət sayaraq kriminallaşdırır və bu cinayətlərə görə xüsusi cəza tədbirləri nəzərdə tutur. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin 144-1-ci maddəsi ilə insan alveri əməli kriminallaşdırılmış və həmin maddənin qeyd hissəsində göstərilmişdir ki, insan alverindən zərərçəkmiş şəxsin istismar olunmasına dair razılığı, həyat tərzi, habelə əxlaqsız davranışı insan alverində təqsirli bilinən şəxsin cəzasını yüngülləşdirən hal qismində nəzərə alın bilməz [1, s. 24]. Həqiqətən də insan alveri qurbanı olan şəxsin razılığı olması və ya digər amillər təqsirkar şəxsin müdafiə vasitəsinə çevrilməməlidir. Əgər belə razılığın olması cəzanı yüngülləşdirən və ya cinayət məsuliyyətini aradan qaldıran hal kimi nəzərə alınsaydı, belə hal bir növ insan alverçilərinin alətinə çevrilər və bu cinayətin tezliyi daha da artardı.

İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununda insan alveri qurbanlarının müdafiəsi üçün xüsusi müəssisələr kimi müvəqqəti yaşamaq üçün nəzərdə tutulmuş sığınacaqların, insan alveri qurbanlarına yardım mərkəzlərinin yaradılması, eləcə də xüsusi müəssisələrdə bütün xidmətlərin ödənişsiz göstərilməsi və bu müəssisələrdə hər hansı pullu xidmətlərin göstərilməsinə yol verilməməsi təsbit olunmuşdur [6]. İnsan alveri qurbanlarının cəmiyyətə reintegrasiya olmalarının asanlaşması nöqtəyi-nəzərindən onlar üçün sığınacaq və yardım mərkəzlərinin nəzərdə tutulması çox vacib məqamdır. Çünki qurbanların əksəriyyəti uzun müddət psixoloji, maddi və digər cəhətdən zəif olurlar. Odur ki, onların cəmiyyətə reintegrasiya olmaları üçün dövlətin təmin etmiş olduğu tədbirlərlə yanaşı, digər insanlarda həmin qurbanlara qarşı həssas davranmalı və lazımı psixoloji dəstək göstərməlidir.

Rəsmi hesabatlar görə isə insan alverinin ən çox müşahidə edildiyi ölkələrə ABŞ, Çin, Rusiya, Hindistan və Nigeriya daxildir. İnsan alveri ilə bağlı məlumatların ən əhatəli mənbələrindən biri ABŞ Dövlət Departamentinin hər il hazırladığı "Trafficking in Persons Report" (TIP Report) hesabatıdır. Bu hesabat qlobal miqyasda insan alveri vəziyyətini dəyərləndirir və hər bir ölkədəki insan alveri ilə mübarizə tədbirlərini analiz edir. "The TIP Report 2024" həmçinin qlobal hüquq-mühafizə məlumatlarını birləşdirir. Son hesabatda insan alveri ilə bağlı cinayətlərin sayında artımın olması göstərilmişdir [4].

Uşaqlar cəmiyyətdə ən müdafiəsiz olanlar sırasındadır və insan alverinin potensial qurbanı kimi müəyyənləşdirilmiş hər bir uşaq müdafiə ilə təmin edilməlidir. "Müdafiəsizliyin" qəbul edilmiş anlayışı olmasa da, mövcud qanunvericilik və siyasət çərçivəsi, habelə müvafiq ədəbiyyat uşaqları qurbana çevrilməkdə ən müdafiəsiz qruplardan biri kimi müəyyən edir. Vurğulanmalıdır ki, uşaqların müdafiəsizliyi sabit bir anlayış deyildir, belə ki, o, insan alverinin qurbanına çevrilməyə təsir göstərə biləcək faktorlara görə dəyişir. [2, s. 23]. Bu vəziyyət insan alverinə qurban olma riskinə təsir göstərə biləcək sosial, iqtisadi, mədəni və hüquqi amillərin dinamikasına görə dəyişir. Məsələn, təbii fəlakətlər, silahlı münaqişələr və ya miqrasiya kimi fəvqəladə hallar uşaqların daha həssas vəziyyətə düşməsinə səbəb olur. Belə hallarda, uşaqların müdafiə və hüquqlarının qorunması üçün xüsusi tədbirlər görülməsi zəruridir. Uşaqların müdafiəsizliyini azaltmaq və insan alveri riskini minimuma endirmək üçün dövlətlər, beynəlxalq təşkilatlar və qeyri-hökumət qurumları arasında daha genişmiqyaslı əməkdaşlığa ehtiyac var. Bu əməkdaşlıq çərçivəsində hüquqi mühitin gücləndirilməsi, uşaqların hüquqlarına dair maarifləndirmə proqramlarının həyata keçirilməsi, qurbanların reabilitasiyası və ailə strukturlarının dəstəklənməsi kimi konkret addımlar atılmalıdır.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Assambleyasının 18 dekabr 2018-ci il tarixdə qəbul etdiyi qətnaməyə əsasən, hər il iyulun 30-u Ümumdünya İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Günü kimi qeyd edilir [9]. Bu günün təsis edilməsində əsas məqsəd insan alveri qurbanlarının hüquqlarının qorunmasını təşviq etmək, bu qlobal problemin miqyasına diqqət çəkmək və insan alverinə qarşı

mübarizədə beynəlxalq ictimaiyyətin birgə səylərini gücləndirməkdir. İnsan alveri cəmiyyətlərdə mövcud olan sosial ədalətsizlik, iqtisadi bərabərsizlik və hüquqi boşluqların nəticəsi olaraq meydana çıxır. Bu günü qeyd etməklə, hökumətlər, qeyri-hökumət təşkilatları və vətəndaş cəmiyyəti insan alverinin qarşısının alınması və bu cinayətdən zərər çəkənlərin reabilitasiyası üçün daha fəal tədbirlər görməyə çağırılır.

V. Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin insan alverinə dair ilk qərarı

Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi insan alverinə dair ilk önəmli qərarı Siliadin Fransaya qarşı (2005) işində vermişdir. Bu işdə, yetkinlik yaşına çatmayan 14 yaşlı qız Toqodan Fransaya gətirilmişdir. Lakin sonradan Siladini müşayiət edən şəxslər onun pasportunu müsadirə edərək onu dörd il ərzində, həftənin yeddi günü ağır şərtlər altında maaş almada ev qulluqçusu kimi işləməyə məcbur edilmişdir. Hüquq-mühafizə orqanları işə qarışanda Siliadin sağalmaq üçün 6 ay xəstəxanada yatmalı olmuşdur. Azadlığa çıxandan sonra hüquqi prosedurlar başlamış və Siliadinə əvvəllər verilməyən əmək haqqı ödənilmişdir. Bununla belə, məsuliyyət daşıyan şəxslər Fransa məhkəmələrində heç bir cinayətə görə məhkum olunmamışdır. Məhkəmə həmin dövrün Fransa cinayət Qanununun bu kimi sui-istifadələrə qarşı effektiv müdafiənin təmin edə bilməməsini qərara almışdır. Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi insan alveri qurbanlarının hüquqlarını və dövlətlərin bu hüquqları qorumaq öhdəliklərini müzakirə etmiş, həmçinin həmin qərarında vurğulamışdır ki, dövlətlər 4-cü maddədə qeyd olunan əməlləri sanksiyalaşdıran cinayət qanununun müddəalarını qəbul etmək və onları tətbiq etmək kimi müsbət öhdəliklər daşıyırlar. Bu qərardan sonra Fransada əsirlik, məcburi əmək və köləlik kimi üsulların hamısı cinayət sayılmış və burada 2007-ci ildən insan alveri cinayət hesab edilmişdir [5, s. 18].

VI. Qanunsuz miqrasiyanın insan alveri aspekti və preventiv tədbirlər

Hesab edirəm ki, insan alveri cinayətinin ən başlıca səbəblərindən biri, qanunsuz miqrasiyadır. Qanunsuz miqrasiyanın səbəbləri isə bir çox siyasi, sosial və iqtisadi problemlərlə bağlıdır. Belə ki, insanların bir qismi öz ölkələrində iş tapa bilmir və çıxış yolu olaraq başqa ölkəyə üz tutmaq istəyirlər. Lakin bu zaman bəzi ölkələrin ərazilərinə giriş, yaşama və iş icazəsi və s. kimi prosedurların çətinləşməsi, insanlara insan alverçilərinin qurbanı olma potensialını daha da artırır. Belə ki, insan alverçilərinin əksər hissəsinin subyektivi hüquqi şəxslər çıxış edir. Sosial şəbəkələr və digər vasitələr ilə bəzi “işə düzəltmə təşkilatları” insanlara yaxşı iş imkanları, xarici ölkədə yaşayış yeri ilə təmin edəcəklərinə vədlər verirlər, lakin nəticədə miqrantlar əmək istismarı, cinsi istismara və ya məcburi əməyə məruz qala bilirlər. Qanunsuz miqrantların müdafiəsizliyi və hüquqi yardıma çıxışlarının məhdud olması onları insan alverinin qurbanı olma riskini artırır. Digər cinslərlə yanaşı, əksər hallarda bu alverin qurbanları qadınlar və uşaqlar olur. Buna görə də, cəmiyyətdə bu sahədə hüquqi maarifləndirməni və beynəlxalq nəzərəti gücləndirmək çox vacibdir. Qeyri-qanuni miqrasiyanın qarşısını almaq və qanuni yollarla miqrasiyanı təşviq etmək həm insan alverinin qarşısının alınmasında, həm də miqrantların hüquqlarının müdafiə olunmasında mühüm rol oynaya bilər.

İnsan alverinin qarşısının alınması və onunla mübarizə üzrə səmərəli fəaliyyət bu cür alverin qarşısının alınması, bu cür alver qurbanlarının müdafiəsi və insan alverçilərinin təqib edilməsi üçün tədbirlər də daxil olmaqla, hərtərəfli beynəlxalq yanaşma tələb edir. Bir sıra amillər (məsələn, bərabər imkanların olmaması və yoxsulluq) insanları, xüsusən də qadınları və uşaqları insan alverinə qarşı həssas edir [3, s. 25]. Düşünürəm ki, insan alverinin qarşısının alınması ilə bağlı vasitələrdən dövlətlərarası əməkdaşlıqlar xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Dövlətlərarası qarşılıqlı razılaşması ilə insanlar üçün geniş miqyasda iş yerləri və digər dövlətin ərazisində yaşamaq kimi imkanların nəzərdə tutulmasının geniş xarakter alması insanları qanunsuz miqrasiyadan çəkindirər, dolayısı ilə insan alveri qurbanlarının sayı əhəmiyyətli dərəcədə azalar.

VII. İnsan alveri və insan qaçaqmalçılığı

Qeyd etmək lazımdır ki, insan alveri insan qaçaqmalçılığından fərqləndirilməlidir. İnsan alverinə dair Hesabatından İnsan Hüquqları üzrə Birgə Komitə (JCHR) Miqrantların Quru, Dəniz və Hava yolu

ilə qaçaqmalçılığına dair Protokolda qaçaqmalçılığın tərifinə istinad edir və qısa məzmun müəyyən edir. Bu zaman qeyd edilməlidir ki, insan alveri məcburiyyət və aldatma üsulu ilə həyata keçirilir. Daha sonra, insan alveri insanların sonradan istismarına səbəb olur, qaçaqmalçıların xidmətləri isə insanlar təyinat yerinə çatdıqda başa çatır. İnsan alveri həm milli sərhədlər daxilində, həm də xaricində baş verə bilər, qaçaqmalçılıq isə beynəlxalq hərəkət tələb edir. Nəhayət, insan alveri halında dövlətə giriş qanuni və ya qeyri-qanuni ola bilər, halbuki qaçaqmalçılıq qeyri-qanuni girişlə xarakterizə olunur.

VIII. Nəticə

Qeyri-qanuni miqrasiya ilə bağlı mürəkkəb məsələ insan alveri ilə dərindən qarışmış və bütün dünyada fərdlər, icmalar və hökumətlər üçün ciddi problemlər yaradır. Yoxsulluq, siyasi qeyri-sabitlik və münaqişə kimi amillərin təsiri altında miqrantlar tez-tez zəifliklərindən istifadə edən insan alveri şəbəkələrinin qurbanı olurlar. Bu şəbəkələr insanları məcburi əmək, cinsi istismar və müasir köləliyin digər formaları şəraitində tələyə salmaq üçün hiylə, məcburiyyət və zor tətbiq edir. Daha yaxşı imkanlar, daha təhlükəsiz mühitlər və yaxşılaşdırılmış həyat vədi, muxtariyyətlərini itirən və fundamental hüquqlarından məhrum olan insan alverinə məruz qalmış şəxslərin üzləşdiyi qəddar reallıq tərəfindən tez-tez pozulur. İqtisadi nöqteyi-nəzərdən qeyri-qanuni miqrasiya ilə əlaqəli insan alveri qanuni əmək bazarlarını sarsıdır və ölkələrə gizli sosial xərclər qoyur, çünki insan alverinə məruz qalan şəxslər çox vaxt uzunmüddətli psixoloji və tibbi dəstəyə ehtiyac duyurlar. İnsan alverinin gizli və qaranlıq xarakteri hakimiyyət orqanlarının alver şəbəkələrini aşkar etmək və məhv etmək səylərini xeyli çətinləşdirir, bu da çox vaxt qurbanların uzun müddət istismara məruz qalmasına səbəb olur. Bundan əlavə, ev sahibi ölkələr ciddi hüquqi və etik problemlərlə üzləşirlər, çünki onlar immiqrasiya ilə bağlı ciddi icraat və insan alverinə məruz qalmış şəxslərin hüquqlarını qorumaq ehtiyacını balanslaşdırmalıdır. Problemin həlli ciddi sərhəd nəzarəti ilə miqrantların hərtərəfli sosial və hüquqi müdafiəsini birləşdirən çoxşaxəli yanaşma tələb edir. İnsan alverinə qarşı ardıcıl qanunların işlənilməsi, məlumat mübadiləsinin təkmilləşdirilməsi və sərhədlər boyu hərəkətlərin əlaqələndirilməsi üçün beynəlxalq əməkdaşlıq vacibdir. Yüksək riskli icmalarda məlumatlılığın artırılması və əlverişli iqtisadi alternativlərin yaradılması kimi qabaqlayıcı tədbirlər insan alverçilərinin istifadə etdiyi zəifliklərin azaldılmasında mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bundan əlavə, reintegrasiya və reabilitasiya yolları da daxil olmaqla, qurbanlar üçün gücləndirilmiş dəstək davamlı həll üçün vacibdir. Nəhayət, qeyri-qanuni miqrasiya-insan alveri əlaqəsinin yumşaldılması siyasət islahatlarını, beynəlxalq əməkdaşlığı və ictimaiyyətin cəlb edilməsini əhatə edən əlaqələndirilmiş səy tələb edir. Yalnız miqrasiyanın əsas səbəblərini həll etməklə və insan hüquqlarına üstünlük verməklə global ictimaiyyət insan alverinin qarşısını almağa və həssas əhəlinin ləyaqətini və təhlükəsizliyini qorumağa ümid edə bilər.

REFERENCES (ƏDƏBİYYAT):

1. Criminal Code of the Republic of Azerbaijan (*in Azerbaijani / Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi*).
URL: <https://e-qanun.az/framework/46947> (last access: 02.12.2024).
2. Fight against human trafficking 2016 (*in Azerbaijani / İnsan alverinə qarşı mübarizə 2016*).
URL:
https://azerbaijan.iom.int/sites/g/files/tmzbd11581/files/documents/HANDBOOK_AZ.pdf
(last access: 04.12.2024).
3. Louise Halley, "Human Trafficking: "A Global Perspective", "Oxford University Press". 2010.
4. Launch of the Trafficking in Persons Report 2024: Reaction.
URL: <https://hopeforjustice.org/news/launch-of-the-trafficking-in-persons-report-2024-reaction/> (last access: 01.12.2024).
5. Siliadin v. France. Judgment, 26.07.2005. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-3763/>
6. The Law of the Republic of Azerbaijan on Combating Human Trafficking, Baku, 2022 (*in Azerbaijani / İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu*).
URL: <https://e-qanun.az/framework/10641> (last access: 02.12.2024).

7. Toolkit to combat trafficking in persons.
URL: <https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/HT-toolkit-en.pdf> (last access: 05.12.2024).
8. Training manual on the management of shelters and assistance centers serving victims of human trafficking (*in Azerbaijani / İnsan alveri qurbanlarına xidmət edən sığınacaqların və yardım mərkəzlərinin idarə olunması üzrə vəsait*).
URL: https://www.icmpd.org/file/download/52305/file/Shelter_management_manual_Azerbaijan_AZE_2017.pdf (last access: 01.12.2024).
9. World Day Trafficking in Persons 30 July.
URL: <https://www.un.org/en/observances/end-human-trafficking-day> (last access: 02.12.2024).

ILLEGAL MIGRATION ISSUES: THE HUMAN TRAFFICKING ASPECT

NAZRIN KERIMLI¹

Abstract

Irregular migration is one of the most complex problems faced by many countries on a global scale. This phenomenon is caused by economic, political and humanitarian factors and creates serious problems that States find difficult to manage. Irregular migration not only affects the lives of migrants themselves, but also the societies in which they are located, causing social, economic and legal problems. These migrants often face problems such as unemployment, lack of education and social exclusion, which further complicate their integration into society. At the same time, irregular migration allows the development of one of the most dangerous and darkest crimes, human trafficking. Human trafficking is a phenomenon carried out by criminals who exploit the vulnerable situation of migrants and poses a serious threat to global security, human rights and economic stability. Traffickers mainly take advantage of the informal situation of irregular migrants and their limited access to legal assistance and social support. This article will examine the close relationship between irregular migration and human trafficking and discuss the measures that can be taken by states and the international community to prevent these two problems.

Keywords: *irregular, migration, human trafficking, human smuggling, causal link, abuse, preventive, measure.*

ПРОБЛЕМЫ НЕЛЕГАЛЬНОЙ МИГРАЦИИ: АСПЕКТ ТОРГОВЛИ ЛЮДЬМИ

НАЗРИН КЕРИМЛИ²

Резюме

В глобальном масштабе нелегальная миграция является одной из сложных проблем, с которыми сталкиваются многие страны. Это явление вызвано экономическими, политическими и гуманитарными факторами и приводит к серьезным проблемам, с которыми государствам трудно справиться. Нелегальная миграция поднимает социальные, экономические и правовые проблемы не только в жизни самих мигрантов, но и в обществе, в котором они живут. Эти мигранты часто сталкиваются с такими проблемами, как безработица, отсутствие образования и социальная изоляция, что еще больше затрудняет их интеграцию в общество. В

---

¹ Student / Nakhchivan State University / email: nazrin_karimli@mail.ru

² Студент / Нахичеванский Государственный Университет / email: nazrin_karimli@mail.ru

то же время нелегальная миграция способствует процветанию одного из самых опасных и темных преступлений: торговли людьми. Торговля людьми – это явление, совершаемое преступниками, которые пользуются уязвимым положением мигрантов, и представляет собой серьезную угрозу глобальной безопасности, правам человека и экономической стабильности. Торговцы людьми в основном выигрывают от неформального статуса нелегальных мигрантов и их ограниченного доступа к юридической помощи и социальной поддержке. В этой статье будет рассмотрена тесная связь между нелегальной миграцией и торговлей людьми, а также обсуждены меры, которые могут быть приняты государствами и международным сообществом для предотвращения этих двух проблем.

Ключевые слова: *нелегал, миграция, торговля людьми, контрабанда людей, причинно-следственная связь, злоупотребления, предотвращение, меры.*

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 18.12.2024

Çapa qəbul tarixi: 30.04.2025